Värmlandsfinnarna

de värmländska timmerkörarna och spelade och sjöng gärna för dem någon "glad helgdagskväll i timmerkojan". I den dikten figurerar förresten även Öman. I tredje delen av "Värmländska kulturtraditioner" som behandlar finsk odling, dikt och musik (Tidens förlag, kr 39:50) berättar Gunnar Turesson om sina personliga intryck från Dan Andersson som 1918 gift sig med hans syster:

"Han tonsatte och sjöng de flesta av sina visor och ballader. På fiolen knäppte han melodierna och sjöng samtidigt. Han höll därvid fiolen lågt ned mot vänstra sidan av bröstet — ett arv från forna tiders spelmän som så hanterade giga och harpa. Han var självlärd och överkänslig för rytm och melodi."

Dan Andersson far var själv född i en finsk rökstuga (pörte) och när Dan tog upp sina första litterära motiv ur fädernas liv, blev det intensiva återupplevelser av det han hört och sett på nära håll av den hastigt döende finnkulturen i sin födelsesocken Grangärde finnmark i Dalarna. Somrarna 1918—20 vistades han i Turessons föräldrahem i Arnäs, Brunskog, där musik, sång, berättelser och lyrik odlades och man gemensamt slog vakt om den finska folkpoesins traditioner, samma kulturarv som Dan Andersson upphöjde till stor skaldekonst allt ifrån ungdomlig spelmansdröm vid Pajso älv till den självbiografiska balladen om tiggaren från Luossa.

Poetisk sagoton och modern realism

Det är självklart att en dylik miljö måste sätta djupa spår i en konstnärs utveckling och man förstår att Gunnar Turesson känt ett starkt behov av att i dessa ytterste dagar rädda spillrorna efter ett gammalt och rikt kulturarv som han kände sig djupt förbunden med. Värmlandsfinnarnas kultur rymmer stora poetiska och musikaliska skönhetsvärden och deras ättlingar som inte längre behärskar finska språket kan här få en inblick i förfädernas mytologi och urgamla ordmagi. Här finner man gamla besvärjelser som rymmer tidlösa skönhetsvärden, kantele- och runosång som uppvisar både poetisk [illegible] och de skönja melodierna återspeglades något av landskapets själ. Det var fråga om konstmusik, icke avsedd för dans. Känsligt vemod förenas i dessa melodier med mjuk melodiföring. Glädjen finns också där, men den har liksom fått ett något dämpat och sprött uttryck. Efter ett misslyckat försök att spela fagott hos Värmlands fältjägare återvände Lomianguten till sin fiol och började ge lektioner runt om i socknarna. Hans lärargärning med elever bland bondsöner bar rik frukt. Han vandrade från bygd till bygd, spridande glädje och trevnad hos en musikälskande allmoge och hans namn blev aktat och vördat.

Gräsfalls-Lina och Ernst Rolf

När man tar del av Turessons uppteckningar kan man inte nog förundra sig över att en befolkning som fått kämpa så hårt om livets nödtorft kunnat frambringa så mycket vackert. Det verkar som en ödets ironi att en gammal värmlandsfinsk melodi, sjungen av Gräsfalls-Lina, som 1954 intervjuades av Turesson på Vitsands ålderdomshem, återupplivades på 20-talet och då blev en stor schlager med texten "Johan på Snippen har köpt sig klavér", ett av Ernst Rolfs bravurnummer. Det är knappast troligt att gumman fått någon ekonomisk gottgörelse för melodin eftersom den inte är rättsligt skyddad. Hon sjöng på 50-talet fortfarande på finska och mindes sin ungdoms kantelespel.

När hertig Karl inom den gamla riksenheten anbefallde uppodling och kolonisation av stora, obebyggda skogsområden anade han knappast att detta initiativ skulle leda till en finsktalande befolkning i Värmland som i början på 1800-talet uppgick till omkring 10.000 personer. Inte heller kunde han förutse, att de savolaxare och karelare som med hjälp av svedjebruk, yxa, eld, gaffelplog och risharv fick sitt dagliga bröd — svedjerågen — ur barrskogarna, skulle övervinna fattigdom, slit, ångest, hunger, sot, eld och köld tack vare sin seghet och andliga kraft.